

# ΣΑΒΒΑΤΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ.

ΤΕΥΧΟΣ Α'. Ἀριθ. 25.

Σάββατον 27/8 Ἰουνίου 1878.

Τιμὴ 3 χαρτόγραφα.

Κωνσταντινούπολις, 26/7 Ἰουνίου.

## ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Πρὸ δύο ἡδὴ μηνῶν οἱ Ἑλληνικοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύλλογοι, ὁ Φιλολογικὸς, ὁ Θρακικὸς, ὁ Μακεδονικὸς, ὁ Ἡπειρωτικὸς καὶ ὁ Θεσσαλικὸς ἐπέδωκαν διὰ τῶν προέδρων αὐτῶν τοῖς ἐνταῦθα πρεσβευταῖς τῶν ἑξ μεγάλων δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος ὑπόμνημα περὶ τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν χωρῶν, ἃς ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου παραδίδει τοῖς Βουλγάροις. Περὶ τοῦ Ὑπομνήματος τούτου ὁ ἄγγλος πρεσβευτὴς κ. Λαγιαρδὸς ἐπέστειλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτοῦ τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν, δι' ἧς ἀναλύων αὐτὸ ἐκφέρει καὶ τινὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις.

Ὁ κ. Λαγιαρδὸς τῷ μαρκησίῳ Σαλισβουρή.

Ἐν Κωνστ/πόλει, τῇ 17 ἀπριλίου 1878.

Διαβιδάσας τῇ Ὑμ. Ἐξοχότητι διὰ τοῦ τελευταίου ταχυδρομείου τὸ ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἑλληνικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως ἐπιδοθέν μοι Ὑπόμνημα, δὲν εἶχον καιρὸν νὰ σχολιάσω αὐτό· καὶ ἡ Ὑμετέρα δὲ Ἐξοχότης δὲν θὰ εὔρει πιθανῶς καιρὸν ν' ἀναγνώσῃ ἐγγράφον οὕτω σχολιοτενὲς καὶ περιέχον πολλὰ ἄτινα ἠδύναντο ἐπωφελῶς νὰ παραλειφθῶσι. Τολμῶ ἐπομένως νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμ. Ἐξ. ἐπὶ τινων ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιχειρημάτων τῆς διαμαρτυρήσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς εἰς σλαυϊκὴν ἐξουσίαν ὑποταγῆς. Ὁ Σύλλογος εἶναι, ὡς γινώσκει βεβαίως ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης, εἰδὸς τι φιλολογικῆς λέσχης ἢ μᾶλλον ἐταιρίας, ἐχούσης ὡς σκοπὸν τὴν διδασκαλίαν καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης

καὶ φιλολογίας. Τοιαῦται ἐταιρίαι ἀνιδρύθησαν ἐν ταῖς πλείσταις ἐὰν οὐχὶ ἐν πάσαις ταῖς τουρκικαῖς πόλεσι, ταῖς κατοικουμέναις ὑπὸ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Καίτοι οἱ Σύλλογοι ἔχουσι κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκπαιδευτικὸν σκοπὸν, χρησιμεύουσι ταῦτοχρόνως πρὸς διατήρησιν καὶ προστασίαν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν ιδεῶν καὶ γνώμων. Τὸ διαβιβασθὲν τῇ Ὑμ. ἐξοχότητι Ὑπόμνημα ἐκφράζει, νομίζω, τὰς ιδέας καὶ γνώμας πάντων τῶν Συλλόγων τῆς Τουρκίας. Ἀρχεται διὰ λεπτομεροῦς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἄχρι τῆς σήμερον. Ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον φαντασιώδης. Ὅπως προχρηματευθῇ τις τὸ τουρκικὸν ζήτημα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ συντάκται τοῦ Ὑπομνήματος, οἱ κατοικοῦντες νῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν Ἕλληνες ἦναι κατ'εὐθείαν γραμμὴν ἀπόγονοι τῆς φυλῆς, ἥτις παρήγαγε τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην, τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλέα, ἢ ἐὰν, ὡς ἰσχυρίσθησαν συγγραφεῖς τινες μέγα ἔχοντες κύρος, τὸ μόνον γνήσιον ἑλληνικὸν αἷμα περισώζεται ἐπὶ τινων νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, οἱ δὲ λεγόμενοι Ἕλληνες οὐδὲν ἔχουσι τὸ ἑλληνικόν. Οἱ ἐθνικοὶ οὗτοι ὑπολογισμοὶ δύνανται νὰ ἐπασχολήσωσιν ἀφρηρημένους καὶ ἐνθουσιώδεις καθηγητάς, ἀλλ' ἀποβαίνουσι πηγὴ δεινοῦ κινδύνου καὶ συγχύσεως εἰσαγόμενοι εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς. Ἐὰν οἱ ἰσχυρότεροι γείτονες ἐδικαιοῦντο νὰ διαμελίσωσι τὰ κράτη κατὰ τὴν ὑποτιθεμένην καταγωγὴν τῶν κατοικούντων αὐτὰ λαῶν, ὀλίγα εὐρωπαικὰ κράτη θὰ ἐσώζοντο τοῦ διαμελισμοῦ, δὲν θὰ ἐξῆρειτο δὲ τοῦ κανόνος καὶ ἡ Ἀγγλία. Δυστυχῶς τὸ δόγμα τοῦτο ἐφαρμόζεται νῦν εἰς χώραν κατακτηθεῖσαν ὑφ' ὧσων

οὐδεμία ἄλλη ἐπιδρομικῶν καὶ νομαδικῶν φυλῶν. Ἡ ὅλη ὀθωμανικὴ Τουρκία εἶναι ἄθροισμα ἐθνικῶν συντριμμάτων, ὧν μόνη ἡ ἀπαριθμησις θὰ ὑπερέβαινε τὰ ὅρια τῆς παρούσης ἐκθέσεως. Ἡ συλλογὴ καὶ ἀναδιοργάνωσις αὐτῶν θὰ ἦτον σινικὸν τεχνουργημα. Ἀλλὰ τριαύτη δὲν ἔλαχεν ἀποστολὴ εἰς τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, ὅστις ὀρεῖται, παρορῶν πᾶσαν φαντασιώδη ἐθνολογικὴν θεωρίαν, ν' ἀσφαλίσῃ ὑπὲρ πάντων τῶν κατοίκων, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκείας ἀγαθὴν, δικαίαν καὶ ἀμερόληπτον διοίκησιν. Ἡ ἐν τῷ Ὑπομνήματι πληροφόρια ὅτι οἱ τούρκοι κατακτῆται ἀποκαλέσαντες τὰς μεταξὺ τοῦ Αἰμοῦ καὶ τοῦ Αἰγαίου χώρας *Ρούμελην* ἀνεγνώρισαν αὐτὰς ὡς κατοικουμένας ὑπὸ *Ρωμαίων*, τουτέστιν ὑπὸ βυζαντινῶν Ἑλλήνων, καὶ παρεδέχθησαν τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ὡς γλῶσσαν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθής. Ἐξ ἴσου ἀληθές εἶναι πιθανῶς ὅτι σπουδαῖον μέρος τοῦ πρὸς νότον τοῦ Αἰμοῦ ἐλληνοφωνοῦντος πληθυσμοῦ ἐξεβουλγαρίσθη βαθμηδὸν διὰ τῆς μεταναστεύσεως Βουλγάρων ἐκ βορρᾶ. Οἱ μετανάσται οὗτοι ἐχρησίμευσον ὡς γεωργοὶ εἰς τοὺς τούρκους καὶ Ἕλληνας κτηματίας, βαθμηδὸν δ' οἱ πλείστοι οὗτοι πολλαχοῦ, ἰδίως δ' ἐν τοῖς χωρίοις, παρεδέχθησαν τὴν γλῶσσάν των. Οὕτω πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς *Ρούμελης*, συγκαταλεγόμενοι νῦν εἰς τοὺς Βουλγάρους, εἶναι πιθανῶς, ὡς λέγει ὁ Σύλλογος, Ἕλληνες βουλγαρόφωνοι. Ἐν ταῖς πόλεσιν ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα διετηρήθη, αἱ δὲ ἐλληνικαὶ κοινότητες ἤνθησαν ἐναντίον τῆς βουλγαρικῆς μεταναστεύσεως. Τὸ Ὑπόμνημα, ἀπαριθμῶν διαφόρους πόλεις τῆς Μακεδονίας ἐν αἷς ἀνιδρύνθησαν ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἐλληνικὰ σχολεῖα. Οἱ Βούλγαροι, ἀπ' ἐναντίας, μόλις πρὸ τριακοντα ἑτῶν ἤρξαντο δίδοντες σημεῖα ἐθνικοῦ βίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἐν καὶ μόνον βουλγαρικὸν σχολεῖον ἀνιδρύνθη διὰ τῆς ἐλευθεριότητος ἐνός Βουλγάρου. Οἱ Βούλγαροι εἶναι οὐσιωδῶς γεωργικὴ φυλὴ, δὲν συνοικίζονται δ' εἰς πόλεις καὶ δὲν τεκμηριουοῖσαν οἱ Ἕλληνες βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα ἢ φιλομάθειαν. Τὸ Ὑπόμνημα ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ὅτε κατὰ τινὰς μὲν χάριν ἀναγκαιῶν καὶ δεδικαιολογημένων ἐκκλησιαστικῶν μεταρρυθμίσεων, κατ' ἄλλους δὲ ἐνεκεν ῥωσικῶν ἐξιδιουργιῶν, ὁ βουλγαρικὸς

κληρὸς ἀπεσπᾶσθη τῆς ὀρθοδόξου ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνεγνωρίσθη διὰ φερμανίου ὡς ἰδιαιτέρα καὶ ἀνεξάρτητος ἐκκλησιαστικὴ κοινότης. Τὰ μετὰ τοῦ σχίσματος συνδεόμενα κυριώτερα γεγονότα εἶναι βεβαίως γνωστὰ τῇ Ὑμ. Ἐξοχότητι, περιττὸν δὲ κρίνω νὰ ἐπαναλάβω τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ἐκτιθεμένην ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐξ ὀρθοδόξου καὶ ἐλληνικῆς ἀπόψεως. Ἐπ' ἀνάγκης κρίνω μόνον νὰ μνημονεύσω ὅτι πολλαὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, αἵτινες προτείνεται νῦν νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἔμειναν πισταὶ εἰς τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ βουλγαρικὸν σχῆμα ἔδωκε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐθνικότητα καὶ ἐπέτρεψε τῇ Ρωσίᾳ νὰ ὑποσκελίσῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἀντ' αὐτῶν τοὺς Βουλγάρους, πρὸς πλήρωσιν τῶν κατὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους σχεδίων της. Ὁ ὑπ' αὐτῆς ὑποκινήθεις ἀντάγωνισμὸς μεταξὺ τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς Ἐκκλησίας ἀπέληξε ταχέως εἰς κεκρυγμένον πόλεμον. Τῇ ὑποκινήσει καὶ βοηθείᾳ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν πρακτόρων τῶν πανσλαβιστικῶν κομιτάτων, οἱ Βούλγαροι ἀπεπειράθησαν νὰ βιάσωσι τοὺς μείναντας πιστοὺς εἰς τὸ πατριαρχεῖον ν' ἀσπασθῶσι τὸ σχῆμα. Οἱ συντάκται τοῦ Ὑπομνήματος ἀποφαίνονται ἀδιστακτικῶς ὅτι πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας τὰ κομιτάτα, εἰς ῥωσικὰς ὑπείκοντα ὁδηγίας, παρώρμησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ὅτι «τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα ἀπέδειξαν ὅτι σύνθημα ἦτον ἡ πυρὶ καὶ σιδήρῳ καταστροφή τοῦ τε ἐλληνικοῦ καὶ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ.» Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σπουδαία, καθὼ προερχομένη ἐξ Ἑλλήνων, θὰ εὐχαριστήσῃ δ' ἴσως ἐκείνους οἵτινες ἀπέκρουσαν μετ' ἀγανακτήσεως τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς Πύλης ὅτι, ἐάν ἡ ἐν ἔτει 1877 βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἐπετύγχανε, θ' ἀπέληγεν εἰς σφαγὴν τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ. Ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι αἱ μεγαλοπόλεις τῆς Θράκης εἶναι οὐσιωδῶς ἐλληνικαί, τὸ Ὑπόμνημα ἀναφέρει ὅτι «τὰ πανσλαβιστικὰ κομιτάτα εἶχον σχεδιάσει τὴν ἀποτέφρωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως». Ἡ γνώσις τῶν γεγονότων τούτων, λέγει τὸ Ὑπόμνημα, ἤγαγε τοὺς Μουσουλμάνους εἰς τὰς σφαγὰς τοῦ Βατάν πρὸς ἀντεκδίκησιν. Τὸ Ὑπόμνημα κατωτέρω περιέχει στατιστικὰς

πληροφορίας, ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι, ἐνῷ ὁ ἑλλη-  
νικὸς καὶ τουρκικὸς πληθυσμὸς τῆς Θράκης  
καὶ τῆς Μακεδονίας εἶναι συμπεπικνωμένοι  
ἐν ταῖς πόλεσι καὶ κωμοπόλεσι καὶ κέκτῃται  
μεγάλᾳ ἀγροτικᾷ κτήματι, οἱ Βούλγαροι  
καὶ οἱ ἐκβουλγαρισθέντες Ἕλληνες κατοικοῦσι  
τὰ ἐπὶ τῶν κτημάτων ἐκείνων χωρία ὡς  
γεωργοί· ἀποτελοῦσιν δ' οὐχὶ μόνιμον ἀλλὰ  
νομαδικὸν πληθυσμὸν, μεταβάλλοντες τόπον  
διαμονῆς ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν των καὶ  
τῶν ἀναγκῶν τῶν κτηματιῶν. Οἱ συντάκται  
τοῦ Ὑπομνήματος παρκαπονοῦνται ὅτι διὰ  
τῶν πανσλαβιστικῶν ἢ ῥωσικῶν σκευωριῶν  
ὁ νομαδικὸς οὗτος πληθυσμὸς φαίνεται ἐπὶ  
τινῶν νεωτέρων χαρτῶν, οἷος ὁ τοῦ Κήπερτ,  
ὡς μόνιμος, καὶ ὅτι οὕτως ἡ Εὐρώπη ἀπατη-  
θεῖσα ἐπίστευσεν εἰς τὴν ὑπαρξίν βουλγαρικῆς  
Μακεδονίας καὶ Θράκης, καίτοι πᾶσα πνευ-  
ματικὴ κίνησις, πᾶσα ἐμπορικὴ καὶ βιομη-  
χανικὴ δραστηριότης, πᾶς πλοῦτος καὶ πᾶσα  
νοημοσύνη ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις ἀπαντᾷται  
μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἐτερον σπουδαῖον  
γεγονὸς παραδέχεται τὸ Ὑπόμνημα, ὅτι δη-  
λαδὴ ἄχρι τῆς σφαγῆς τοῦ Βατάν οἱ Βούλ-  
γαροι δὲν κατεπιέζοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων,  
ἀλλ' ἀπεναντίας ἔζων ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀνέσει καὶ  
εἶχον ἀνέλθει εἰς μέγαν βαθμὸν ὀλβιότητος  
ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν(\*). Τὰ πανσλαβι-  
στικὰ κομιτάτα ἐπωφεληθήσαν τὴν ἐκπαι-  
δευτικὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἡ Πύλη παρεχώρησεν  
εἰς τοὺς Βουλγάρους, κούχῃ, λέγει τὸ Ὑπό-  
μνημα, πρὸς διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ  
τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν συμπνοίας,  
ἀλλ' ὅπως ὑπεκκαύσωσι τὸ μίσος καὶ τὴν ζη-  
λοτυπίαν τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν κοινο-  
τήτων, αἵτινες ζῶσιν ἐγγύς των, καὶ διδάξωσι  
τὸν ἀμαθῆ καὶ ἀπλοῦκόν λαόν, ὅτι μόνη ἀ-  
σφάλειά του εἶναι ἡ καταστροφή τῶν γειτό-  
νων. Χάρις εἰς τὴν διδασκαλίαν ταύτην, τὰ  
σχολεῖα καὶ οἱ ναοὶ τῶν Ἑλλήνων διηρπάγη-  
σαν, κατεστράφησαν ἢ ἐδημεύθησαν ὑπὸ τῶν  
Βουλγάρων». Οἱ συντάκται τοῦ Ὑπομνήματος  
ισχυρίζονται ὅτι ἡ ὑποταγὴ τῶν κατοίκων  
εἰς τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, καθάπερ ζητεῖ  
ἡ Ῥωσσία, θὰ ἀπῆδεν εἰς τὰ δόγματα τοῦ  
νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ θὰ ἔτασσε τοὺς  
πλουσίους καὶ νοτήμονας, τοὺς ταχέως ἐκπο-  
λιτιζομένους, ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἀνθρώπων ὑπι-  
σθοδρομικῶν καὶ ἀμαθῶν, οἵτινες παρέσχον

ἤδη τεκμήρια μισαλλοθρησκείας καὶ ἀσβέστου  
μίσους κατὰ τῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐ-  
τὴν κλάσιν καὶ μὴ πρεσβεύοντων τὰς αὐτὰς  
θρησκευτικὰς ιδέας. Ἐπικίνδυνον θὰ ἦτο νὰ  
δοθῇ ἡ χώρα εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες  
εἶναι ἀπλοὶ χωρικοὶ καὶ θέλουσι νὰ διανεμη-  
θῶσι τὰς γαίας τῶν ἐλλήνων καὶ τούρκων  
κτηματιῶν. Οὕτω θὰ καθιεροῦντο τὰ χεῖριστα  
κοινωνιστικὰ δόγματα καὶ θὰ παρεδίδετο εἰς  
τὴν διάκρισιν πτωχῆς, ἀμαθοῦς καὶ φθονερᾶς  
ἐργατικῆς κλάσεως ἡ ἰδιοκτησία ἐντίμων,  
νοημόνων καὶ πεπολιτισμένων πολιτῶν. Τοι-  
αύτη κατὰστασις πραγμάτων, λέγει τὸ Ὑπό-  
μνημα, θ' ἀπετέλει διηνεκὴ κίνδυνον τῆς ὅλης  
εὐρωπαϊκῆς τάξεως.

Τοιαῦτα λέγει ἐν περιλήψει τὸ ὑπόμνημα.  
Κατὰ πόσον οἱ ἐπισυναπτόμενοι αὐτῷ στα-  
τιστικοὶ πίνακες περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ βουλ-  
γαρικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μα-  
κεδονίας εἶναι ἀξιόπιστοι δὲν δύναμαι νὰ εἶπω.  
Πιστεύω ὅτι συναλέγησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν  
διδωμένων τῶν Συλλόγων, τῶν ἐρευνῶν τοῦ  
πατριαρχείου καὶ τῶν πληροφοριῶν τῆς Πύλης.  
Πιθανόν εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων  
ὑπολογίζεται ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον. Ἀλλὰ ταυ-  
τοχρόνως οἱ συντάκται τοῦ Ὑπομνήματος  
ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὑποταγὴ τῶν πρὸς νότον τοῦ  
Λέμου χωρῶν εἰς βουλγαρικὴν ἐξουσίαν θὰ ἦ-  
το κατάφωρος ἀδικία πρὸς τοὺς λοιποὺς  
χριστιανικοὺς λαοὺς καὶ πρὸς τοὺς Μουσουλ-  
μάνους, ὅτι θὰ ἐμνηδένιζε τὸ τμήμα ἐκείνο  
τῆς οὕτω καλουμένης ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅπερ  
κατοικεῖ τὰ περὶ ὧν λόγος μέρη τῆς εὐρωπαϊ-  
κῆς Τουρκίας, καὶ ὅτι θ' ἀνεχαίτιζεν, ἴσως δὲ  
καὶ θὰ κατέστρεφεν ἐντελῶς τὰ στοιχεῖα τῆς  
ἀληθοῦς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα  
καὶ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν προάγονται  
ταχέως ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ.

#### ΠΕΡΙ ΚΑΤΑΡΓΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.

Τὸ προκείμενον θέμα εἶναι ἐκ τῶν λίαν ἀκροφα-  
λῶν καὶ πολὺ ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μου. Ταύτου  
ἐνεκα δὲν θέλω ἀναφέρει ἀπαντὰς τὰ φιλοσοφικὰ καὶ  
ἠθικὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα δύναται τις νὰ ἐπιχα-  
λεσθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἀν' ἡδυνάμην νὰ πράξω  
τοῦτο, θὰ ἐπαίθον βεβαίως τοὺς ἀντιφρονούντας.

Πολλὰ τις δύναται νὰ εἴπῃ περὶ ζητήματος, ἀ-  
πασαν τὴν ἀνθρωπότητα ἐνδιαφέροντος, καὶ, πολ-  
λὰ μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ θάνατος θέλει παύ-  
σαι ὧν ὁ ἔσχατος λόγος τῆς δικαιοσύνης. Τὸ ἐπ' ἐ-

(\*) Τοιαύτη ἐκφρασις οὐδαμοῦ τοῦ Ὑπομνή-  
ματος ἀπαντᾷ. Σ. Σ.